

Nailje R. Malja Imami, *Morfologija albanskog jezika* (Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet, 2024, 424 str.)

Prikazala **Андела М. Марковић**, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, Studentski trg 3, Beograd, Srbija, andjela.markovic@fil.bg.ac.rs

 <https://orcid.org/0009-0000-6531-1107>

Analizom dostupne literature iz oblasti lingvistike albanskog jezika možemo uvideti da postoji ograničen broj univerzitetskih udžbenika koji detaljno obrađuju njegove gramatičke osobenosti, a koji su pritom namenjeni govornicima srpskog jezika. Kao plod višedecenijskog pedagoškog iskustva autorke u nastavi albanskog jezika, 2024. godine je objavljen univerzitetski udžbenik pod naslovom *Morfologija albanskog jezika*. Ovaj udžbenik predstavlja logičan nastavak dugogodišnjeg istraživačkog rada autorke, s obzirom da je kroz svoje prethodne naučne radove analizirala različite aspekte albanske gramatike, i delom je zasnovan na prethodno izloženim zaključcima i rezultatima. Budući da godinama drži predavanja na predmetima *Albanski jezik 3, 4, 7, 8* i *Savremeni albanski jezik 3, 4, 7, 8* na Katedri za albanologiju na Filološkom fakultetu, Nailje Malja Imami bila je u poziciji da prikupljeni nastavni materijal sistematizuje i preinači u jedinstveni udžbenik, koji pruža kompetentan uvid u kompleksan morfološki sistem albanskog jezika, oslanjajući se na savremene lingvističke teorije.

Iako relativno mala po broju zaposlenih i studenata, Katedra za albanologiju na Filološkom fakultetu u Beogradu, osnovana je pre više od jednog veka i predstavlja važan centar za izučavanje albanskog jezika, književnosti i kulture, koji pruža značajan doprinos kroz nastavu, istraživački i naučni rad. Navedeni univerzitetski udžbenik može se smatrati primerom koji podstiče unapređenje metodologije izučavanja albanskog i istovremeno obogaćuje dostupnu stručnu literaturu namenjenu govornicima srpskog jezika.

Udžbenik *Morfologija albanskog jezika* predstavlja revidirano i unapređeno izdanje prethodnog univerzitetskog udžbenika iste autorke koji je objavljen 2009.

godine pod naslovom *Gramatika savremenog albanskog jezika – Fonetika i morfologija*. Od 2009. godine autorka je kontinuirano usavršavala svoje pedagoške veštine kroz angažman na pozicijama višeg lektora, docenta i vanrednog profesora, pri čemu je fokus njenih istraživanja bio usmeren na gramatičku strukturu albanskog jezika. Cilj nove verzije udžbenika je da ponudi preciznija i detaljnija objašnjenja u odnosu na prethodno izdanje, čime je dodatno prilagođen potrebama akademske zajednice, istraživača i studenata albanskog jezika. U poređenju s prethodnim, ovo izdanje ne sadrži poglavlja o fonetici i morfofonologiji, a uočljiva je reorganizacija i proširenje onih poglavlja koja se bave morfološkim kategorijama, budući da su u ovom izdanju obrađene sa više detalja, uz poštovanje sistematičnosti prethodnog izdanja. Recenzenti su eminentni profesori sa bogatim naučno-istraživačkim i pedagoškim iskustvom, koji predaju na univerzitetima u zemlji i regionu.

Na početku knjige nalazi se predgovor (str. 5) i uvodni deo o morfologiji albanskog jezika (str. 7), nakon čega sledi sedam poglavlja naslovljenih prema vrsti reči koja se obrađuje u njima – 1. Imenice (str. 9–150); 2. Zamenice (str. 151–197); 3. Pridevi (str. 199–227); 4. Brojevi (str. 229–235); 5. Glagoli (str. 237–381); 6. Bezlični (impersonalni) glagoli (str. 383–393); 7. Nepromenljive vrste reči (str. 395–411), dok se na kraju nalazi dodatak posvećen glavnim fonetskim i morfofonološkim obeležjima albanskog jezika (str. 413–414), kao i pregled korišćene literature (str. 415–417). Očekivano, poglavlja koja se bave izučavanjem imenica i glagola zauzimaju najveći deo udžbenika, u skladu sa strukturnom kompleksnošću i značajem ovih kategorija u morfološkom sistemu albanskog jezika.

Na uvodnim stranicama udžbenika autorka iznosi predgovor u kom definiše namenu i cilj svoje studije, kao i zahvalnost svim kolegama koji su joj pomogli u njenoj realizaciji. U početnim razmatranjima izlaže opšte karakteristike o morfološkoj strukturi albanskog jezika, čime postavlja teorijski okvir za dalju analizu.

Glavni deo udžbenika počinje sveobuhvatnim prikazom imenskih reči. Prvo poglavlje knjige sadrži jedanaest tematskih celina u kojima se posebno obrađuju različite karakteristike imenica: 1. Podela imenica; 2. Kategorija roda; 3. Dvorodne imenice; 4. Množina imenica; 5. Promena imenica; 6. Promena imenica u množini; 7. Neodređeni i određeni vid imenica; 8. Padeži; 9. Formiranje imenica; 10. Prepozitivni član; 11. Postpozitivni član. Značajan deo ovog poglavlja posvećen je članovima u albanskom jeziku, koji su od suštinskog značaja za razumevanje kategorije određenosti – jedne od osnovnih karakteristika imenica, uz rod i broj, dok je posebna pažnja posvećena deklinaciji, koja je detaljno analizirana kroz obiman korpus primera sistematizovanih u tabelama, što omogućava bolju preglednost i usvajanje gramatičkih pravila. Autorka se naročito potrudila da nam približi padežni sistem albanskog jezika, pri čemu ističe i razrađuje upotrebu i funkciju predloga uz svaki padež pojedinačno.

Drugo poglavlje je posvećeno analizi kategorije zamenica i strukturirano je u osam tematskih celina prema vrsti zamenica koja se obrađuje: 1. Lične zamenice; 2. Povratne zamenice; 3. Pokazne zamenice; 4. Upitne zamenice; 5. Odnosne zamenice; 6. Prisvojne zamenice; 7. Povratne zamenice; 8. Neodređene zamenice. Svaka od ovih potkategorija je detaljno obrađena, pri čemu autorka posebno analizira morfološke

karakteristike spojenih kraćih oblika ličnih zamenica, kao i proces poimeničavanja prisvojnih zamenica.

Treća vrsta reči koju autorka obrađuje u narednom poglavlju su pridevi, koje deli na osam tematskih celina: 1. Podela prideva; 2. Rod prideva; 3. Množina prideva; 4. Član kod prideva; 5. Nepravilni pridevi; 6. Promena prideva; 7. Poređenje prideva; 8. Formiranje prideva. Dok u poglavlju o imenicama autorka posebno izučava imenice koje sadrže prepozitivni član, u ovom poglavlju analizira upotrebu prepozitivnog člana kod prideva, ističući njegovu gramatičku funkciju i značaj kao jedne od osnovnih karakteristika ove vrste reči. Kao i kod ostalih kategorija, i u ovom poglavlju autorka navodi veliki broj primera uz pomoć kojih ilustruje praktičnu primenu teorijskih principa koje navodi. Dodatno, u tabelama i kroz posebno istaknutu promenu pojedinačnih primera sintagmi *imenica + pridev*, autorka sistematski prikazuje gramatičke obrasce, uključujući pravila slaganja i specifičnosti deklinacija, naročito kod prideva sa prepozitivnim članom.

U četvrtom poglavlju autorka proučava kategoriju brojeva, pri čemu posebno izdvaja razlomke i redne brojeve, dok osnovne brojeve obrađuje u uvodnom delu ovog poglavlja. Analiza je potkrepljena brojnim primerima i tabelama, koji pružaju sistematičan prikaz upotrebe brojeva i njihovih morfoloških osobina – od pisanja preciznih datuma i vremena do beleženja mera za količinu i dimenzija.

Najkompleksniji segment udžbenika predstavlja peto poglavlje, u kom se obrađuju glagoli. Ovo poglavlje uključuje detaljan pregled savremenih lingvističkih istraživanja o kategoriji glagola, pri čemu se razmatraju njihova morfološka svojstva. Ono obuhvata najveći broj tematskih celina – ukupno 14, od kojih svaka detaljno analizira određeni aspekt glagola. Konkretno, razmatrane su sledeće oblasti: 1. Klasifikacija glagola; 2. Gramatička kategorija lica; 3. Pomoćni glagoli; 4. Nepotpuni glagoli; 5. Glagolski rod; 6. Povratni glagoli; 7. Glagolski sistem; 8. Glagolski vid; 9. Istraživanje vida i značenje vida u albanskom jeziku; 10. Konjugacija; 11. Nepravilni glagoli; 12. Glagolski oblici; 13. Glagolski načini; 14. Formiranje glagola. Autorka nam pruža sistematičan prikaz glagolskih vremena kroz detaljno razrađene sheme, koje ilustruje uz niz tabelarnih prikaza, čime olakšava njihovo razumevanje i usvajanje. Obrađuje sve glagolske načine i vremena, pri čemu svaki način obrađuje zasebno – indikativ, konjunktiv, admirativ, kondicional, optativ i imperativ. Budući da se autorka u svojim naučnim radovima bavila izučavanjem glagola, naročito glagolskih načina kojih nema u srpskom jeziku – admirativa i optativa, to joj je omogućilo da u udžbeniku na temeljan način izloži svoje zaključke i dodatno približi gorepomenute glagolske načine govornicima srpskog jezika. Poseban doprinos ogleđa se u analizi upotrebe glagola u različitim komunikacijskim situacijama. Autorka u svoju analizu integriše primere iz književnih tekstova i razgovornog jezika, što omogućava bolje razumevanje praktične primene glagolskih oblika.

Bezlični (impersonalni) glagolski oblici nisu obuhvaćeni poglavljem o glagolima, već su analizirani zasebno. Autorka se fokusira na analizu participa, gerundiva i infinitiva. Na početku poglavlja detaljno razmatra pravila za formiranje participa, koji predstavlja osnovu za dalju derivaciju gerundiva i infinitiva. Kroz posebnu analizu brojnih glagola, autorka detaljno objašnjava pravila za dobijanje ovih oblika.

Najveći deo ovog poglavlja posvećen je upotrebi navedenih oblika u različitim jezičkim kontekstima.

U završnom poglavlju autorka izučava nepromenljive vrste reči, koje sistematizuje kroz posebne tematske celine. Detaljno su obrađene sledeće kategorije – 1. Prilozi; 2. Predlozi; 3. Veznici; 4. Rečce; 5. Uzvici. Karakteristike svake od ovih grupa detaljno su analizirane i posebno ilustrovane kroz primere, kojima objašnjava njihove funkcije u rečenici. Posebno mesto u poglavlju zauzima tabela koja precizno razjašnjava razliku između predloga i priloga. Autorka ukazuje na specifične slučajeve pomoću kojih se može jasno uvideti razlika između ovih vrsta reči, čime pruža i sveobuhvatan uvid u njihovu upotrebu u različitim jezičkim situacijama.

Udžbenik se završava izlaganjem ključnih fonetskih i morfonoloških osobina albanskog jezika, gde je istaknuto 26 karakterističnih obeležja. Ovim izlaganjem autorka zaključuje svoju studiju, sistematizujući ključne osobenosti albanskog jezika i ponavljajući najbitnije zaključke koji su proizašli iz prethodnih analiza. Na taj način ona kroz sintezu obrađenih tema omogućava celovit uvid u jezičke fenomene koji su razmatrani u udžbeniku.

Na spisku literature se nalaze neka od najistaknutijih imena autora koji su se bavili proučavanjem albanskog jezika, uključujući autore relevantnih monografija, gramatika, rečnika i lingvističkih studija. Pažljivo odabrana bibliografija svedoči o temeljnom poznavanju korpusa koji je relevantan za oblast kojom se autorka bavi, što joj omogućava da izloži ključne odlike morfologije albanskog jezika.

Ovaj prikaz je napisan iz perspektive studentkinje doktorskih studija, istraživača-pripravnika i lektorke pomenutog udžbenika, čime pruža subjektivan, ali smatramo relevantan i autentičan uvid u njegov sadržaj i metodološki pristup. S obzirom na to da proizilazi iz akademskog kruga kojem je udžbenik i namenjen, doprinosi njegovom dubljem razumevanju i sagledavanju njegove potencijalne primene u nastavi i istraživačkom radu.

U pogledu teorijskog i metodološkog okvira i prema težnjama autorke, ovaj univerzitetski udžbenik ispunjava ključne kriterijume i akademske standarde, pružajući teorijski utemeljenu analizu, koja je dodatno potkrepljena tabelarnim prikazima i brojnim primerima koji potpomažu lakše usvajanje određenih instanci i omogućavaju sistematični uvid u određene gramatičke fenomene. Oslanjajući se na teorijske postulate iznete u gramatici Akademije nauka Albanije, ovaj udžbenik predstavlja jedan od najpotpunijih priručnika dostupnih na našim prostorima, namenjen govornicima srpskog jezika koji žele da izučavaju albanski jezik. Jedan od ključnih, premda implicitnih zadataka univerzitetskih profesora je, pored predavačke delatnosti, i oblikovanje i objavljivanje stručne literature relevantne za nastavni predmet koji drže, a ovim udžbenikom taj zadatak je realizovan. Bez sumnje, iako je prvobitno namenjena studentima albanskog jezika, ova publikacija će biti od značaja akademskom auditorijumu – kako mladim istraživačima, tako i iskusnim profesorima, koji je mogu koristiti kao literaturu u svom naučno-nastavnom radu. Pored naučne zajednice, i šira javnost koja se želi upoznati sa osnovama albanskog jezika može u ovom udžbeniku pronaći odgovore na ključna pitanja i eventualne nedoumice, što ga čini korisnim za različite ciljne grupe.